

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ
НАМНУКРАЇНИ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ»ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ

20 жовтня 2022

Збірник наукових праць

Харків 2022

УДК: 376+37.04:316.61+37.091.3:613

А 43

Редакційна колегія:

Головний редактор – *Бойчук Юрій Дмитрович*, д. п. н., професор, член кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Заступник головного редактора – *Бережна Світлана Вікторівна*, д. філософ. н., професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Члени редакційної колегії:

Бацилєва Ольга Валеріївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Галій Алла Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Комісова Тетяна Євгенівна – кандидат біологічних наук, доцент, професор кафедри, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини імені Я.Р. Синельникова, координатор з наукової роботи факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти

Микитюк Сергій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

Науменко Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

«Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022.

У збірці представлено матеріали регіонального круглого столу метою якого було обговорення питань створення здоров'язбережувального і безпеко-орієнтованого освітнього середовища у закладах освіти в умовах військового стану, визначення шляхів збереження фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей, підлітків та студентської молоді в умовах військового стану, досвіду здоров'язбережувальної роботи в закладах освіти в умовах військового стану; висвітлення технологій навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням в умовах військового стану.

Для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, викладачів, аспірантів і здобувачів закладів вищої освіти

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 11 від 16.11.2022 р.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Козачек Н.О., Павлова А.О. Особливості проведення пропедевтичної педагогічної практики для студентів 2 курсу ХНПУ імені Г.С. Сковороди в умовах військового стану	70
Козлов А.В., Козлов А.В. Шляхи формування загальних компетентностей майбутнього фахівця спеціальної освіти засобами дисципліни «фізичне виховання» в умовах воєнного стану	73
Колупаєва Н.Л. Психологічна корекція комунікативної діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями	77
Комратова Л. В. Шляхи корекції наочно-образного мислення дітей молодшого шкільного віку з легким інтелектуальним порушенням	82
Корсун С.О. Перспективи використання гурткової роботи спортивно-оздоровчого профілю при вирішенні завдань соціалізації підлітків з інтелектуальними порушеннями	87
Кашубіна О.О. Корекція порушень наочно-образного мислення слабозорих дітей із ЗПР засобами конструювання	94
Криловецька І. В. Можливості та сфера застосування соціальних історій у психокорекційній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра	100
Кришталь А.І., Тютюнник В.В., Щербак І. М., Дрожик Л. В., Пашинський П. П. Застосування здоров'язберезувальних технологій здобувачами вищої освіти в умовах дистанційного навчання та воєнного стану	104
Литвинова Ю. Вивчення проблеми корекції заїкання в дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії в умовах воєнного часу.....	107
Лугова М.С. Війна очима дітей дошкільного віку: шляхи збереження психічного здоров'я в умовах стресу	111
Маракіна А. Г. Вплив популярної української музики на психічне здоров'я та культурну самоідентифікацію студентської молоді в умовах воєнного стану.....	113
Матяш О.М. Зерно патріотизму – у кожне дитяче серце.....	119
Мірошниченко О.М, Бойчук Ю.Д., Дрожик Л.В. Використання дидактичних ігор та ігрових прийомів у роботі з розвитку мовлення старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями	124
Нікуліна С. М. Особливості еколого-краєзнавчої роботи з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями	129
Парасюк І. Ф. Визначення рівня розвитку дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ	134
Парфілко В. В. Дослідження особливостей переживання травматичних подій: результати та перспективи	137
Пегліванян Д.І. Здоров'язберезувальні технології в практиці роботи закладу дошкільної освіти.....	140

3. Малахова, Ж. В., Єщенко, Г. Л. Використання хмарних технологій під час карантину при викладанні дисципліни «фізичне виховання. *Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти (частина II): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 грудня 2020 року.*—Львів: Львівський науковий форум, 2020.—68 с., 19.

4. Попрошаєв, О., Чумаков, О. Досвід організації навчальної роботи на кафедрі фізичного виховання № 1 нью імені ярослава мудрого під час змішаної або дистанційної форми організації навчального процесу. *Фізична культура і спорт. Виклики сучасності: збірка статей науково-практичної конференції*, 128.

5. Освітня програма «Олігофренопедагогіка» Режим доступу : http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osvitni_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2022_rik/016_oligofrenopedagogika.pdf

Колупаєва Н.Л.

магістрант спеціальності «Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Галій А. І.

кандидат біологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Однією з найважливіших умов покращення рівня якості початкової освіти в спеціальних закладах для дітей з інтелектуальними порушеннями є формування готовності молодших школярів проявляти комунікативну активність, що в подальшому житті допоможе їм самореалізуватися в суспільстві. Значний внесок у проблему вивчення формування та корекції комунікативних навичок дітей з інтелектуальними порушеннями зробили Н.В. Тарасенко, М.К.Шеремет, І.Г. Єременко, В.М. Синьов, О.В. Запорожець, М.П. Козленко, В.І. Бондар. Навички комунікативної діяльності займають важливе місце серед особистісних проявів молодших школярів та опираються на такі психічні процеси, як мовлення, сприймання, мислення тощо, що, в свою чергу, дозволяє розкритися чутливій та розумовій сферам особистості. В процесі спілкування молодших школярів під час навчальної та виховної діяльності формуються та вдосконалюються комунікативні навички, що спряють розвитку вмінь висловлювати свої прохання та побажання, тренуванню соціальної чутливості, тренуванню до здатності концентрації уваги, тренуванню навичок діалогу, навчанню соціальної поведінки. Проблема з формування комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями представлена у дослідженнях українських вчених М.П. Турчинської, Г.С. Костюк, С.Л. Мирського, Г.С. Піонтковської, Л.М. Симоненко, Н.П. Кравець, М. Ярмаченко.

Д.М. Узнадзе, О.М. Граборов, І.О. Соколянський, І.Г.Єременко, С.П. Миронова, Є.Ф. Соботович зазначають, що основним показником якісного мовленнєвого розвитку учнів молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями та їх мовленнєвого досвіду є кількісні дані мовного розвитку. Це, в

свою чергу, виявляється збільшенням словникового запасу та вмінням правильно донести свою думку, логічним та доступним вмінням будувати та висловлювати свої думки, вмінням взаємодіяти зі співрозмовником. Дослідження в галузі спеціальної психології та педагогіки, якими займалися Л.М. Симоненко, С.Л. Мирський, О.В. Боряк показали, що наявність інтелектуальних порушень у молодших школярів негативно впливає на розвиток міжособистісного спілкування, що, безпосередньо, обумовлено порушеннями з формування комунікативних навичок [2]. Ця обставина визначає практичну значимість роботи з корекції порушень формування комунікативних навичок в учнів початкових класів спеціальних освітніх закладів.

Діти з інтелектуальними порушеннями, як правило, не мають необхідного рівня соціальної зрілості, що є одним із найважливіших аспектів психологічної готовності до навчання. У цій категорії дітей відсутня потреба у спілкуванні з однолітками, виявляється порушення навичок комунікації. Через цю обставину педагогу весь пропедевтичний період необхідно налагоджувати процес спілкування в дитячому колективі, що є досить складним завданням при відсутності спеціально розробленої методики. У зв'язку з наявною необхідністю корекції формування комунікативних навичок у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями виникає потреба у розробці спеціальної програми для роботи для корекції комунікативної діяльності учнів.

Згідно з проведеним аналізом наукових джерел основним методом розвитку та корекції комунікативних навичок молодших школярів з інтелектуальними порушеннями є ігрова терапія (Г. Л. Лендретт В. Екслейн, К. Мустакас, В. Оклендер та ін). У корекційній роботі комунікативної діяльності використовується ігротерапія у вигляді терапії відносин, де гра виступає своєрідною сферою, в якій відбувається налагодження відносин дитини з оточуючими людьми. Найприйнятнішим для застосування ігротерапії вважається вік, який відповідає віку молодших школярів. Групова ігротерапія застосовується для навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями відносин один з одним, з дорослими, а також як корекція при порушеннях спілкування. Ігрова терапія виконує три функції: діагностичну, терапевтичну та навчальну.

Було складено програму олігофренопедагога з формування та корекції комунікативних навичок у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями відповідно до вимог нормативних документів. Програма є методичним документом, який визначає зміст та структуру дисципліни, а також роль та значення в системі підготовки навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. Мета даної програми передбачає формування та корекцію комунікативних навичок у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Основними задачами програми є формування навичок самоконтролю та саморегуляції у процесі групової взаємодії; освоєння дітьми знань та правил етикету, а також їх застосування у соціумі; розширення кола невербальних форм спілкування, що допомагають встановлювати доброзичливі контакти з однолітками та дорослими; розвиток навичок

міжособистісного та безконфліктного спілкування з однолітками; створення потреби до встановлення позитивних контактів із оточуючими.

Програма побудована на наступних принципах, а саме: принципі системності корекційних, профілактичних та розвиваючих завдань; принципі єдності корекції та діагностики; принципі обліку емоційної складності матеріалу; принципі опори різних рівнів організації психічних процесів; принципі програмованого навчання; принципі ускладнення.

Корекційна програма містить 5 етапів та розрахована на 14 групових занять. Група повинна містити до 8 учнів. Заняття варто проводити один раз на тиждень у першій половині дня. Програма містить психодраматичні вправи, сюжетно-рольові ігри, арт-терапію, ігротерапію та музикотерапію.

Основними корекційно-розвивальними прийомами та засобами, використаними у програмі, є: терапевтичні ігри та вправи, що усувають перешкоди у спілкуванні; навчальні ігри та вправи для досягнення адаптації та соціалізації учнів; психогімнастика (сюжетні ігри, етюди, тощо) в основі яких лежить використання рухової експресії як головного засобу комунікативної життєвості у групі.

Робота побудована на наступних етапах, а саме: діагностичного, корекційно-розвивального та контрольного.

На початковому етапі варто провести збори з батьками учнів та надати інформацію щодо використання та можливостей ігротерапії, визначення запитів та побажань батьків, узгодити режим роботи педагогів та батьків.

Структура змісту корекційно-розвиткових занять проводиться на підставі результатів психодіагностичного обстеження кожної дитини.

В ході корекційного етапу необхідно дотримуватися основних вимог у процесі роботи, а саме: створення невимушених дружніх стосунків; прийняття дитини такою, якою вона є (відсутність засудження та заохочення дитини); не слід квапити чи сповільнювати ігровий процес; зі сторони корекційного педагога запроваджувати лише ті обмеження, які пов'язують те, що відбувається під час гри із реальним життям; при виборі ігрових тем враховувати значущість їх для педагога та інтерес дитини до них; пропонувати дитині у будь-якій грі можливість імпровізувати; не коментувати гру під час діяльності учня; спрямовувати та здійснювати вплив на дитину за допомогою характеру персонажів, що відтворює дитина та дорослий.

Крім корекції негативних особистісних рис та навчання соціально значущим формам спілкування слід виявити діагностичні дані особливостей молодших школярів з інтелектуальними порушеннями [4]. Ці дані в процесі формуючого експерименту допоможуть доповнити, змінити заплановані методи та прийоми корекції з урахуванням індивідуальних проблем кожної дитини. Використовуються ігрові (ознайомлення з правилами, розподіл ролей, тощо) та неігрові прийоми (спільна діяльність, читання казок, образотворча діяльність). Методичні прийоми

ігротерапії сприяють вирішенню поставлених задач педагога щодо корекції комунікативних навичок дитини з інтелектуальними порушеннями.

Зміст підібраних ігор повинен змінюватися за наступною схемою:

перший блок – розважальні (контактні);

другий блок – корекційно-спрямовані, навчальні;

третій блок – розважальні, навчальні, контрольні.

На контрольному етапі можна побачити ефективність корекційно-розвивальної роботи. Контроль необхідно здійснювати з використанням усіх діагностичних матеріалів. Результати слід фіксувати та порівняти з початковими даними діагностики. Глибокий аналіз результатів допоможе визначити подальшу роботу з дітьми та надати необхідні поради батькам.

Слід звернути увагу, що реалізація даної корекційної роботи можлива лише за умови створення на заняттях моделі соціального успіху учнів та педагогів. У будь-якій новій для учнів грі педагог та учасники спочатку онайомлюються з правилами та ходом гри. Участь дорослого у грі робить атмосферу заняття більш веселою, що сприяє включенню в гру сором'язливих та нерішучих учнів та дозволяє педагогу швидше встановити контакт з дітьми.

Під час проведення занять педагог повинен стежити, щоб у школярів не виникала втома. Щоб запобігти втомі варто використовувати в одному занятті різні методики, що дозволить підтримати постійну активність учнів. Групові заняття передбачають виконання дітьми індивідуальних завдань та їх колективне співробітництво у вирішенні спільного завдання. На корекційних заняттях учні повинні відчувати радість та задоволення від діяльності. Педагог повинен надати дітям спрямовуючу, організаційну, емоційно-регулюючу допомогу (похвала, підвищення впевненості учня у діях тощо).

В ході проведення занять слід дотримуватися наступної структури :

1. Вступна частина. Потрібно налаштувати учнів на спільну роботу та встановити емоційний контакт між усіма учасниками групи.

2. Основна частина. На цю частину доводиться основне та суттєве навантаження всього заняття. До неї входять завдання, вправи та вправи на релаксацію, ігри, спрямовані на розвиток та корекцію комунікативних навичок молодших школярів.

3. Заключна частина. Основною метою цієї частини заняття є закріплення в учнів позитивних емоцій від роботи на занятті. В цій частині заняття передбачається проведення колективної діяльності у групі (посміхнутися один одному, потиснути руку, побажати один одному гарного дня).

У процесі проведення занять необхідно дотримуватись обліку специфіки розвитку комунікативних навичок, обумовленого наявними особливостями інтелектуального розвитку. Необхідною умовою продуктивного заняття є підбір та варіювання завдань та вправ, форм і методів роботи та способів їх виконання з урахуванням індивідуального розвитку кожної дитини, що мають стимулюючий і розвиваючий вплив на розвиток комунікативних навичок учнів початкових класів.

При якісній реалізації програми та дотриманні всіх необхідних етапів проведення корекційних занять з використанням різних методик можна досягнути інтересу учнів до змісту занять та позитивної динаміки рівня розвитку різних аспектів комунікативних навичок.

Окреме місце посідають психодіагностичні методи. Результати кожної дитини та групи необхідно відстежувати в динаміці, порівняно з попереднім діагностичним тестуванням. Для оцінки результативності необхідно провести психодіагностичне обстеження школярів з використанням підбраного педагогами комплексу психодіагностичних методик.

Психокорекційна робота полягає у стимуляції та фіксації відчуття та усвідомлення дитиною себе як суб'єкта культурно-інформаційного простору, соціуму. Дитина починає усвідомлювати себе, як позитивну особистість. У дитини розширюється уявлення про соціальну поведінку, роль людини на різних вікових етапах розвитку, відбувається порівняння себе з цими ролями.

Дослідження щодо корекції комунікативної діяльності молодших школярів вказують, що необхідно користуватися різними підходами з проблеми розвитку комунікації у дітей із інтелектуальними порушеннями. При формуванні комунікативних навичок слід акцентувати увагу на розвиток позитивного ставлення дитини до навколишнього світу та створення потреби у спілкуванні. Необхідною умовою є систематичне проведення диференційованої роботи з розвитку комунікації в залежності від розвитку дитини. Даний психологічний підхід отримав широке поширення у зарубіжній та вітчизняній практиці. Поведінковий підхід завдяки створенню зовнішніх умов поведінки направлений на формування адаптивних комунікативних патернів у дітей з вадами інтелекту. Даний підхід все частіше використовується у спеціальній психології та корекційній педагогіці. Психолінгвістичний підхід сприяє формуванню взаємозв'язків між мовним, когнітивним та соціальним розвитком, а також формуванню структури мовного висловлювання, його семантичного значення, можливості використовувати комунікативну мову в різних соціальних контекстах.

Кожен із описаних підходів має ряд переваг та обмежень. Тому багато сучасних дослідників сходяться на думці, що корекційна допомога та навчання дитини з інтелектуальними порушеннями найбільш ефективні за умови комбінування та поєднання різних підходів.

Дослідження вказують на обов'язкове подальше розроблення та вдосконалення шляхів формування комунікативних навичок молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, тк як саме в цей період формуються навички спілкування дитини. Тому експериментальна робота не являє собою закінчене дослідження сформованості комунікативних навичок молодших школярів з порушеннями інтелекту та створює необхідність до більш поглибленого вивчення даної проблеми.

Література

- 1.Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник Київ «Академія», 2004. – 344, 351-360 с
- 2.Липа В.А. Основи корекційної педагогіки. Навчальний посібник. – Донецьк, Лебідь, 2002. 227-229 с.
- 3.Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2007. 206-210 с.
- 4.Соботович Є.Ф. Особливості засвоєння лексики розумово відсталими дітьми // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: науково-методичний збірник. Ін-тут спец. педагогіки АПН України. – Київ 2004. 123-145, 203 с.

Комратова Л. В.

магістрант кафедри здоров'я людини,
реабілітології та спеціальної психології

Науковий керівник: Дрожик Л. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЛЕГКИМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОРУШЕННЯМ

На сьогоднішній день проведено безліч досліджень особливостей мисленнєвої діяльності дітей з легким інтелектуальним порушенням. Визначено, що у цієї категорії дітей мислення характеризується відставанням в темпах розвитку, воно конкретне, непослідовне і стереотипне, некритичне. Слабка роль мислення у регулюванні поведінки, здатність до узагальнюючих процесів знижена. Дитина з легким інтелектуальним порушенням не може планувати свою діяльність по етапам, не прагне передбачити наслідки, не враховує труднощі, їй притаманна низька здатність до узагальнень і абстрагувань. Мислення дає можливість людині пізнавати світ, робити передбачення і прогнозувати розвиток подій, практично опанувати закономірностями дійсності. Накопичуючи досвід практичних дій, мислення нормотипової дитини відбувається за допомогою образів. Замість того, щоб здійснювати реальні спроби, вона виконує їх розумово, уявляючи собі можливі дії й результати. Так виникає наочно-образне мислення. У дітей з інтелектуальними порушеннями наочно-образне мислення формується із затримкою, що значно заважає дитині у розвитку пізнавальної діяльності, а також негативно впливає на її навчання і соціалізацію. Саме тому нагальним є пошук дійових засобів корекції наочно-образного мислення дітей з інтелектуальними порушеннями. Серед таких засобів можна виділити арт-терапію, до якої відноситься терапія засобами зображувальної діяльності.

У педагогічній та психологічній практиці зображувальна діяльність розкривається як сукупність методик, які ґрунтуються на застосуванні та використанні нетрадиційних технік малювання, які в свою чергу впливають на